

Наталля Сліж

*кандыдат гістарычных навук,
Інстытут Правазнаўства, Гродзенскі філіял
(Беларусь, Гродно, magvita@gmail.com)*

ПРАСТЫТУЦЫЯ Ў Вяліком княстве Літоўскім у XVI–XVII стст.

Історыя простытуцыі даўно стала предметам даследавання у сусветнай істэрыяграфіі. У загалінім кантэкст істэрыі Вялікага князства Літоўскага ця тема не увійшла праз іі табування і слабку джерельную базу. Простытуцыя – явішце досіць даўняе, азначае акт або втягування у сексуальныя стасункі за грошы. Вона была невід’емнаю частіною жытця багатых міст Речі Пасполітоў, а такж військовых. Жінкі працавалі у будынках распусты або діялі індывідуальна. Шляхі потраплення да цієї прафесіі білі рэзны і не завжды з власноў волі. Жрыці кохання належалі да маргінальнага прошарку населення, вони порушувалі загалінопрыіняты взірці матэры і дружыны. Проте не можна стверджуваты, што у ВКЛ повіі зазнавалі асоблівых пераслідувань. Вони білі неабхіднаю складавою даўняго соціуму. Ёх паслугамі карысталіся прадставныкі рэзных станів, у тому ліслі духоўенства і шляхты.

Ключовыя слова: простытуцыя, повіі, Вялікае князства Літоўскае, будынкы распусты.

Кліент ухадзіць, а грошы застаюцца.
(з мудрыні дамоў распусты)

Гісторыя прастытуцыі даўно стала прадметам даследавання ў сусветнай гістарыяграфіі¹. Добры стан захаванасці крыніц з духоўных і свецкіх судоў дае магчымасць даследчыкам вывучаць асаблівасці гэтай з’явы. У гісторыю Вялікага княства Літоўскага гэма не ўвайшла ў агульны кантэкст па прычыне яе табування і слабай крыніцазнаўчай базы.

Прастытуцыя як з’ява даволі старажытная. Вызначаецца як акт або ўцягванне ў сексуальныя стасункі за грошы. З пункту гледжання кліента – гэта аказанне сексуальных паслуг, дзе вынікам стасункаў з’яўляецца толькі секс без нараджэння дзяцей. З прастытуцыяй часам звязвалі неўпарадкаваныя шматлікія

---

¹ *Farr J.R.* Authority and Sexuality in Early Modern Burgundy (1550–1730). – Oxford–New York, 1995. – P. 138–155; *Karras R.* Common Women: Prostitution and Sexuality in Medieval England. – New York–Oxford, 1996 і інш.

кантакты. Прастытуцыя – гэта камерцыйныя адносіны. Жанчына прапаноўвае цела, а мужчына купляе яго для карыстання на пэўны перыяд. Аднак свае паслугі ў індустрыі прапаноўваюць і мужчыны. Асноўная прывабнасць прафесіі, што ў параўнанні з іншымі можна зарабіць істотную суму грошай за кароткі перыяд. Сучасная прастытуцыя мае арганізаваную структуру, падзелены рынак, часта звязана з крыміналам².

Мужчыны з’яўляюцца стваральнікамі рынку камерцыйных сексуальных паслуг. Адбываецца гэта ў сувязі з шэрагам прычын: адсутнасць трывалай партнёрышы, жаданне разнастайнасці, экзатычныя ці паталагічныя жаданні, мужчынскія фізіялагічныя асаблівасці. Хоць попыт стварае мужчына, маральная віна перакладваецца менавіта на жанчыну, бо з пункту гледжання патрыярхальнага грамадстве ў яе адсутнічаюць маральныя прынцыпы і за грошы яна гатова прадаваць сваё цела. Аднак прастытуцыя як камерцыйная з’ява падпарадкоўваецца элементарным прынцыпам бізнесу: ёсць попыт – ёсць прапанова. Таму існаваць яна будзе да таго часу, пакуль будзе запатрабавана. Гэтае правіла працуе незалежна ад эканамічнага ладу грамадства.

Аднак немагчыма падыходзіць да дадзенай тэмы выключна сучаснымі катэгорыямі, бо існаванне прастытуцыі ў феадальным грамадстве мае свае асаблівасці. Пачынаючы ад таго сам тэрмін мае сучаснае ўтварэнне і сканчваючы тым, што ў тагачасным грамадстве не было канкрэтна вызначанага паняцця для акрэслення з’явы. На прыкладзе сітуацыі з прастытуцыяй у Бургундыі бачна, што патрыярхальны погляд у перыяд барока сутыкаецца з падвоенай цяжкасцю. З аднаго боку прастытуткі задавальняюць мужчынскія эратычныя патрэбы, а з другога боку яны прадстаўляюць пагрозу грамадскім ідэалам, падкантрольным жанчынам, прыстойным сем’ямі і грамадскаму спакою. Адпаведна прастытуткі трактваліся мужчынамі як маргінальны элемент, які знаходзіцца па-за мужчынскім кантролем. А кантроль над жаночым целам базаваўся на тым, што жаночая функцыя – гэта нараджаць дзяцей, якая прастытуткай не выконвалася. Хоць у Бургундыі прастытуткі перыядычна выклікаліся ў магістрацкі суд, аднак, як неабходнае зло, моцнага пераследу яны не трывалі³.

Дзяржава звычайна стаіць перад выбарам: або забараніць прастытуцыю, або легалізаваць. У першым выпадку ствараюцца заканадаўчыя нормы па пераследу прастытутак і суценёраў, спецыяльныя службы кантролю. У другім выпадку дзяржава вылучае асобныя раёны для прастытутак і збірае падаткі з іх дзейнасці. У перыяд XVI–XVII стст. вядомы два варыянты падыходу да праблемы. У ВКЛ заканадаўства пайшло па шляху забароны. Ужываліся санкцыі супраць прастытутак і суценёраў. Аднак кліент, які ствараў попыт, заставаўся без адказнасці.

Са Статута 1566 г. уводзіліся пакаранні толькі для прадстаўніц жаночага полу за распусны лад жыцця і нежаданне выходзіць замуж, калі ўзрост ужо дасягнуў 25 год. Дзяўчына пазбаўлялася спадчыны і пасагу (Статут 1566 г. Р. 8. Арт. 7; Статут 1588 г. Р. 8. Арт. 7). У іншым артыкуле дадавалася, што за па-

² *Edlund L., Korn E. A Theory of Prostitution // The Journal of Political Economy. – 2002. – Vol. 110. – No. 1. – P. 181-214.*

³ *Farr J.R. Authority and Sexuality. – P. 138-155.*

водзінамі дзяўчыны павінны сачыць бацькі ці сваякі. Калі шляхцянка паводзіла непрыстойна, то кроўныя мелі права ініцыяваць супраць яе справу. Шляхцянку маглі трактаваць як пралюбадзейку і пакараць смерцю (Статут 1588. Р. 14. Арт. 30)⁴. Такія санкцыі не ўжываліся адносна мужчын. Пытанні маралі былі актуальнай праблемай для ВКЛ у XVI ст.⁵, і ўвядзенне пэўных нормаў у заканадаўства стала неабходнасцю, па якую пісалася ў палемічнай літаратуры. Аднак гэтыя нормы адносілі практычна да распусніц і прастытутаў.

Упершыню ў Статуце 1588 г. было ўведзена пакаранне зводнікам абодвух полаў за намаўленне займацца прастытуцыяй замужніх і незамужніх жанчын. Адказнасць за выкананне артыкула ўскладалася на ваяводаў, старостаў і гарадскі ўрад. За гэта злачынства каралі адразаннем носа, вушэй і вуснаў. За паўторнае правапарушэнне прызначалася смяротнае пакаранне (Статут 1588. Р. 14. Арт. 31)⁶. Падобным чынам (адразаннем носа) караліся пралюбадзей, кровазмяшалнікі, асобы, якія мелі сексуальныя стасункі з духоўнымі асобамі па візантыйскім праве⁷ і па магдэбургскім праве⁸.

Пры характарыстыцы «непрыстойных» жанчын у заканадаўстве выкарыстоўваўся тэрмін «*вшетечница*», жанчына, якая «*у стане своемь неучттиве се ховати мела*», што азначала *распусніца*. Так называлі жанчыну, якая прафесійна займалася прастытуцыяй, таксама і жанчыну, якая вяла распусны лад жыцця. Сітуацыя з тэрмінамі не ўнікальна. У сярэднявечнай Еўропе слова «*meretrix* – *блудніца, дзеўка*» выкарыстоўвалася і для прастытутаў, і для канкубін. Тагачасная ментальнасць не бачыла розніцы ў гэтых тыпах паводзін⁹. Паняцце «*вшетечность*» азначала *распуста*. Тэрміны сустракаюцца ў артыкулах пра абразу жанчыны (Статут 1588. Р. 3. Арт. 28), адмаўленне бацькі ад дачкі (прыводзіла да адхілення дзяўчыны ад спадчыны), забойства немаўля, пералюб. Слова *прастытуцыя* не ўжывалася ў старабеларускай мове. У артыкуле пра зводніцтва ўжываецца паняцце «*спросность телесное*», таксама запазычанае з польскай мовы. З артыкула пра пералюб відавочна, што гэта мае дачыненне да распусты. Са згаданых нормаў права вынікае, што жанчыны займаліся прастытуцыяй, распусна паводзілі, намаўлялі іншых жанчын стаць прастытуткамі. Мужчына

⁴ Czacki T. O litewskich i polskich prawach, o ich duchy, źródłach, związku, i o rzeczach zawartych w pierwszym Statucie dla Litwy, 1529 roku wydanym. – Т. 2. – Kraków, 1861. – С. 23-24; Малиновский И.А. Учение о преступлении по Литовскому Статуту. – Киев, 1894. – С. 57-58; Максимейко Н. Источники уголовных законов Литовского Статута. – Киев, 1894. – С. 166; Пичета В.И. Земельное право в Статутах 1529 и 1566 г. // Белоруссия и Литва XV–XVI вв. – Москва, 1961. – С. 476.

⁵ Сліж Н. Мараль і норавы вялікага князя і шляхты ў эпоху Жыгімонта Аўгуста // Ягелоны: дынастыя, эпоха, спадчына. Матэрыялы міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, Гальшаны, Навагрудак, 2006). – Мінск, 2007. – С. 207-216.

⁶ Малиновский И. Учение о преступлении. – С. 58.

⁷ «Книги законные» содержащая в себе, в древне-русском переводе, византийские законы земледельческие, уголовные, брачные и судебные / Издал А. Павлов. – СПб., 1885. – С. 68, 69, 72, 73, 75.

⁸ Максимейко Н. Источники уголовных законов. – С. 166-167, 172-173.

⁹ Karras R. M. Seksualność w średniowiecznej Europie / Przełoż. A. Bugaj. – Warszawa, 2012. – С. 145.

прадстаўляўся ў ролі арганізатара гандлю жанчынамі ці пралюбадзея¹⁰. Традыцыйна найперш абвінавачвалася жанчына, а не кліент-мужчына, які ствараў попыт на сексуальныя паслугі.

Наступны артыкул быў звязаны з папярэднімі. Пакаранне смерцю прызначалася распуснай жанчыне, якая нарадзіла дзіцё, а пасля яго забіла з прычыны сораму ці страху пакарання. Разгляд такога злачынства праводзіўся ў гродскім судзе ці гарадскімі ўладамі (Статут 1588. Р. 11. Арт. 60). Па магдэбургскім праве за гэта злачынства жанчыну закапвалі жыўцом ці тапілі¹¹.

Магдэбургскае права негатыўна ставілася да прастытуцыі і распусты. Вейхбільд забараняў атрымліваць абарону ў касцёле распуснікам і пралюбадзеям (арт. IX). Аднак заканадаўства пакідалася права на маёмасць за жанчынай, якая запасвала сваю рэпутацыю распуснымі паводзінамі (Саксонскае Люстра, ч. I, арт. 5; Вейхбільд арт. XXII)¹². Артыкулы адзначалі толькі пра распуснасць, не ўдакладняючы яе від: прастытуцыя ці неўпарадкаваныя сексуальныя стасункі.

Крымінальны кодэкс Караліны прадугледжваў шэраг артыкулаў адносна прастытуцыі. За намаўленне займацца продажам свайго цела жонкі, дачкі ці знаёмай мужчыне пагражала смяротнае пакаранне (арт. LXXV). Зводнікам і тым, хто дапускаў у сваім доме прастытуцыю, адразалі вушы, лупцавалі каля слупа і выганялі з мясцовасці (арт. LXXVI)¹³.

Заканадаўства ВКЛ толькі ў Статуце 1588 г. уводзіць адмысловыя пакаранні супраць прастытуцыі. Да гэтага часу ўжываліся нормы з Саксонскага Люстра, Вейхбільда, Крымінальнага кодэксу Караліны. Накіраваны яны былі супраць жаночай прастытуцыі. Мужчынская прастытуцыя калі і мела месца, то была маргінальнай. Варта адзначыць, што практыку права ў гэтай галіне прасачыць даволі складана. Крыніцы захавалі даволі фрагментарныя звесткі, які не дазваляюць цалкам прадставіць ужыванне санкцый супраць гэтай катэгорыі насельніцтва. Дадзены артыкул прадстаўляе хутчэй даследаванне некаторых тэндэнцый у галіне прастытуцыі.

Прастытуцыя, як і любая прафесія, патрабуе навыкаў і кваліфікацыі, а таксама ўкладанне грошай у знешнасць, навыкі прыцягваць і трымаць увагу мужчын. У XVI ст. элітныя куртызанкі Рыму вучыліся ў старэйшых жанчын, часам гэта былі іх маці. Яны вывучалі этыкет, літаратуру, пісьмо, танцы, спевы, гульню на музычным інструменце. Гэта былі самыя адукаваныя жанчыны на той час. Навыкі неабходны былі для камунікавання на адпаведным узроўні сярод эліты і для большых заробкаў. Акрамя таго, яны давалі магчымасць утрымаць каля сябе на доўгі перыяд сталых кліентаў, што давала трывалы даход. Ад куртызанак патрабавалася добрае валоданне мастацтвам сексу, каб кліент мог

¹⁰ Статут 1588. Р. 3. Арт. 28; Р. 8. Арт. 7; Р. 11. Арт. 60; Р. 14. Арт. 30, 31. *Малиновский И.* Учение о преступлении. – С. 57-60, 111.

¹¹ *Максимейко Н.* Источники уголовных законов. – С. 167, 174.

¹² Гэтыя ж артыкулы прыводзіць Барталамей Граіцкі. *Groicki B.* Artykuły prawa majdeburskiego. Postępek sądów około karania na gardle. Ustawa płacej u sądów. – Warszawa, 1954. – S. 17.

¹³ *Groicki B.* Artykuły prawa majdeburskiego. – S. 155.

атрымаць максімальнае задавальненне ад кантакту. Раскладванне ног не выклікала інтарэсу ў мужчын. Патрабаваўся актыўны ўдзел у працэсе, разнастайнасць поз, анальны і аральны секс. Мужчына мог зрэалізаваць з куртызанкай свае фантазіі, але яна пры гэтым дэманстравала адкрыта сваё задавальненне ад сексу¹⁴.

Увогуле ў перыяд Рэнэсансу італьянскія гарады талерантна ставіліся да прастытутака. Аднак іх дзейнасць рэгламентавалася магістратам. Былі створаны розныя прадпісанні адносна вопраткі, яе колеру і тканіны, месца пражывання і г.д.¹⁵

У перакладным творы з італьянскай мовы «Страшны Герой» Андрэіні Франчэскі¹⁶, чытач з ВКЛ мог даведацца пра куртызанак. Хоць у мужчын яны выклікалі цікавасць, але ў іх размове жанчыны асуджаліся. У тэксце сустракаюцца наступныя выказванні: «*Kortezanna iest natury krokodylowey, ktory zamorzywszy nad trupem płacze*», «*Kortezanna gładka iest wabem młodości oraz starości*», «*Kortezanny podobny są fortunie, będąc statecznymi w swej niestateczności*», «*Kortezanna iest raiem ciała, czyscem kalety, a piekłem dusze*», «*Ille kortezan tyle zarazy*»¹⁷. Гэтыя фразы падкрэсліваюць неадназначнасць цялесных стасункаў з куртызанкамі, прыемнасць якіх можа прывесці да сумнага выніку. Але пры гэтым яны характарызуюць іх здольнымі да маніпулявання мужчынамі драпежніцамі, што дадаткова сведчыць пра іх прафесіяналізм у справе.

Рым не быў унікальным ў сваім падзеле прастытутака. У Кітаі ў той час яны таксама адрозніваліся ў залежнасці ад катэгорыі насельніцтва, якую абслугоўвалі. Існавалі звычайныя неадукаваныя прастытуткі і высокаадукаваныя гетэры, арганізаваныя ў цэхі. Прастытуткі дзейнічалі легальна і плацілі падаткі¹⁸.

У перыяд XVI–XVII стст. у Еўропе было не так шмат грамадскіх месцаў, дзе прастытутка магла паказаць сябе і знайсці кліента. У Рыме куртызанкі часта наведвалі храмы, якія выконвалі не толькі рэлігійную, але і камунікатыўную функцыю. Сталых кліентаў прымалі ў сябе ў доме. Корчмы былі непасрэдным чынам звязаны з прастытуцыяй, бо сувязь паміж алкаголем і распустай была непарыўнай. Дамы распусты часта знаходзіліся ў непасрэднай блізкасці з корчмамі. Да таго ж прастытуткі самі наведвалі іх для пошуку кліентаў. Былі выпадкі, калі пры корчмах былі прастытуткі, і калі дамы распусты ўтрымлівалі

¹⁴ *Kurzel-Runtscheiner M.* Córy Wenus. Kurtuzany XVI-wiecznego Rzymu / Przeł. E. Ptaszyńska-Sadowska. – Gdynia, 1998. – S. 85-90, 125-140.

¹⁵ *Davidson N.* Theology, nature and the law: sexual sin and sexual crime in Italy from the fourteenth to the seventeenth century // *Crime, Society and the Law in Renaissance Italy* / Ed. by T. Dean, K.J.P. Lowe. – Cambridge, 1994. – P. 91-92.

¹⁶ Андрэіні Франчэска (1548–1624) быў аўтарам камедыйных твораў. Яго праца пра героя з назвай *Bravure del Capitan Spavento* была ўпершыню надрукавана ў 1607 г. *Frajese F. A.* Andreini Francesco // *Dizionario Biografico degli Italiani*. – Vol. 3. – 1961. – [http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-andreini_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-andreini_(Dizionario-Biografico)).

¹⁷ *Andreini F.* Bohатыr Straszny. Z włoskiego na łaciński, z łacińskiego na polski język przetłumaczony. Przez Krzysztofa z Piekar Piekarskiego, Woyskiego Woiewodztwa Brzeskiego. – Kraków, 1695. – S. 63.

¹⁸ *ван Гулик Р.* Искусство секса в Древнем Китае / Пер. с англ. Н. Касьяновой. – Москва, 2003. – С. 224-242.

корчмы. У горадзе быў адмысловы падзел прастытутак. На вышэйшым узроўні знаходзіліся жанчыны з дамоў распусты, а на ніжэйшым – вулічныя. Былі вядомы яшчэ вандруючыя прастытуткі ў сельскай мясцовасці. Найбольшая канцэнтрацыя такіх устаноў была ў гарадах. Чым большы быў горад, тым больш ствараў варыянтаў для спакусы. Індустрыя еўрапейскай прастытуцы дасягнула такога ўзроўню, што сталі друкавацца шляхаводнікі з інфармацыя пра жанчын. У Венецыі выйшла выданне ў 1566 г., у Амстэрдаме – ў 1681 г. Начныя забавы сталі істотным элементам турыстычнай прывабнасці горада¹⁹.

Для шляхты ВКЛ замежныя вандроўкі былі неабходным адукацыйным элементам. Але замежжа вабіла не толькі тым, каб пашырыць свой круггляд, але і адчуць асалоду эратычных прыгод. Гэта было характэрна не толькі для эліты ВКЛ²⁰. Адукацыйныя выезды не абыходзіліся без вывучэнне замежных дамоў распусты. Канюшы ВКЛ Багуслаў Радзівіл (1620–1669) добра ведаў гэты бок жыцця ў Парыжы. Ён суправаджаў маладога Яна Замойскага па менш свецкіх раёнах Парыжа, дзе той атрымаў свой першы сексуальны досвед²¹.

Аднак у падарожных нататках рэдка сустракаем апісанне прастытутак. Міхалон Літвін адзначаў, што для распусты татары трымаюць маладых дзяўчат, якія ўмеюць танцаваць, граць на арфах і кіфарах. Іх для забавы часта запрашалі на застоллі²². Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка адзін з эпизодаў прысвяціў вольным жанчынам Каіра:

«Хадзіў я па месце, бо панядзелак быў, а ў дзень гэты і ў чацвер бывае рынак і нібы кірмаш. Шмат розных тавараў тут было, жывёлы рознае, людзей таксама ўсіх народаў і моваў вялікае мноства. Нездарма ж пра тое места кажуць, што дзеля тлуму надта вялікага цяжка тут праз вуліцу перайсці, якую пешыя, конныя, жывёла, а асабліва ж распусніцы (прыгожа ўбраныя, з закрытым тварам, на мулах едучы) напаўняюць. Кажуць (бо мыта з іх, як і паўсюль, збіраюць), што іх тут да ста тысяч. Іншыя жанчыны, каторыя замужнія, з дома на вуліцу не выходзяць, нават у машэі. Нельга ім таксама праз вакно глядзець на вуліцу, хіба толькі праз драўляныя краты (1583)»²³.

У прастытуцыю жанчына магла патрапіць рознымі шляхамі і па розных прычынах: праз палон, прымус, нястачу, намаўленне, падман, любоў да «мастацтва». Гэта мог быць як асноўным від дзейнасці, так і падпрацоўка. Так, палоннае насельніцтва не мела правоў, часта трапляла ў дамы распусты. Напрыклад, у перыяд Сярэднявечча ў Нямецчыне кантынгент прастытутак

¹⁹ Stone L. *The Family, Sex, and Marriage in England, 1500–1800*. – New York–Hagerstown–San Francisco–London, 1977. – S. 616; *Kuchowicz Z. Człowiek polskiego baroku*. – Łódź, 1992. – S. 283; *Kurzel-Runtscheiner M. Córy Wenus*. – S. 168; *Lynn A. Alcohol, Sex, and Gender in Late Medieval and Early Modern Europe*. – Chippenham; Wiltshire, 2001. – P. 58-70; *Matthews-Grico S. Ciało i seksualność w Europie w czasach Ancien Régime’u // Historia ciała. T. 1: Od renesansu do oświecenia / Pod red. G. Vigarello. Przetłóżył T. Stróżyński*. – Gdańsk, 2011. – S. 181-189.

²⁰ *Mączak A. Peregrynacje. Wojáže. Turystyka*. – Warszawa, 2001. – S. 193-202.

²¹ *d'Arguieu de la Grange M.K. Listy do Jana Sobieskiego*. – Warszawa, 1996. – S. 21.

²² Литвин М. О нравах татар, литовцев и москвитян / Перевод В. И. Матузовой. Отв. ред. А. Л. Хорошкевич. Москва, 1996. – С. 72.

²³ *Кніга жыццй і хаджэнняў / Уклад. А. А. Мельнікаў*. – Мінск, 1994. – С. 337.

значна папаўняўся з ліку славянак і фінак, якія здабываліся падчас вайсковых экспедыцый²⁴. У ВКЛ палонныя былі ў асноўным з Маскоўскага княства.

Сустрэкаліся выпадкі схілення займацца прафесіяй праз падман і абяцанне падарункаў. Кацярына Станіславаўна падала скаргу на віленскага злотніка Андрэя Вышынскага Быка і яго жонку Ганну Казлоўну. Яны ўгаварылі яе гаспадароў – віленскага краўца Валентыя Квяткоўскага і яго жонку Крысціну Габрыэлаўну – адправіць служэбніцу да іх хворай маці. Як толькі выйшлі з дому, сужэнцы ўзялі Кацярыну з двух бакоў за рукі. Ганна стала казаць, што ўжо атрымала ад людзей за яе грошы, прасіла паслухацца, бо шкоды ад гэтага не будзе. За згоду было паабяцана купіць дзяўчыне, што яна пажадае. Кацярына зразумела, што яе намаўляюць да прастытуцы і вядуць да кліента. Яна змагла вырвацца і збегла ў касцёл Св. Яна, а адтуль да гаспадароў (1600)²⁵. Апісаная сітуацыя даволі звычайная. Мужчына захацеў атрымаць дзяўчыну і вырашыў скарыстацца паслугамі пасярэднікаў. Верагодна, яны гэтай справай займаліся не першы раз і працавалі па схеме: падманам выманіць ахвяру, паабяцаць падарункі, а калі не згодзіцца сілай адвесці да кліента. Практычна гэта было згвалтаванне. Кацярына была не замухам і, канечне, такія прыгоды праз гвалт ёй былі не патрэбны.

Аднак за перыяд XVI–XVII стст. намі не было выяўлена попісаў дамоў распусты, у якіх была б прадстаўлена інфармацыя пра паходжаньня жанчын, шляхі прыходу ў прафесію, заробак. Большасць выяўленых звестак носяць фрагментарны характар і не даюць магчымасці прадставіць статыстычныя дадзеныя і заканамернасці прыходу жанчын у прафесію. Таксама не падаецца магчымым высветліць ці гэта была асноўная праца ці сумяшчэнне з іншай. Напрыклад, сярод польскіх прастытутаў былі вядомы выпадкі сумяшчэння гандлю цэлам са службай у гаспадароў, працай у шынку ці іншым заняткам²⁶.

Асноўнае месца дзейнасці прастытутаў быў горад. Тут было больш насельніцтва, а значыць больш кліентаў. У іх лік траплялі мясцовыя, прыезджыя, купцы, шляхта і інш. У горадзе жыццё было больш інтэнсіўнае, значна адрознівалася ад спакойнага ладу жыцця ў сельскай мясцовасці і маёнтках. Не без падставы гарады лічыліся месцам распусты. У літаратурным творы «Побыт зямлянскі і гарадскі» (1620) супрацьпастаўляецца жыццё горада і вёскі. Хоць у вёсцы больш працы, у горадзе больш сварак, скандалаў, магчымасці для распусты. Пры чым большую вартасць у горадзе мелі распуснікі, чым прыстойныя людзі. З-за непрыстойнасці Божую кару атрымалі Вавілон, Садома. Твор прадстаўляе погляд на горад шляхціча, выхаванага ў сельскай мясцовасці. Законы горада падаюцца даволі дзікімі і не зразумелымі. Але твор падае цікавую замалёўку з жыцця горада, у якім добра адчуваюць сябе злачынцы і прастытуткі:

²⁴ *Bridage J. A. Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe.* – Chicago; London, 1987. – P. 133.

²⁵ Акты, издаваемые комиссией, высочайше учрежденною для разбора древних актов в Вильне (АВАК). Т. 20. Акты, касающиеся города Вильны. – Вильна, 1893. – С. 162.

²⁶ *Karpiński A. Kobieta w mieście polskim w drugiej połowie XVI i w XVII wieku.* – Warszawa, 1995. – S. 333-335.

...Częstokroć ludzi cnotliwi
 Który ni w czym nie są krzywi
 Bywają przesładowani
 Y z miast iako źli wygnani.
 A wszetecznic gospodarze,
 Kartownicy, farynarze,
 Piianice, kostyrowie
 Y rozmaici frantowie;
 Więc y same wszetecznice
 Y niecnotliwe zwodnice
 Co iawne złości działaia
 W pokoju w mieściech mieszkaia...²⁷

Дамы распусты былі вядомы ў розных гарадах Рэчы Паспалітай. Крыніцы згадваюць Львоў, Гданьск, Варшаву, Кракаў, Познань, Люблін і інш.²⁸ Яны месціліся ў звычайных дамах, маглі нават займаць там некалькі пакояў. У пакоях пражывала па некалькі прастытутак, якіх выдавалі па патрабаванню кліентаў. Сексуальныя дачыненні адбываліся як у доме, так і за яго межамі. Сярод суценёраў сустракаюцца як мужчыны так і жанчыны.

Дамы распусты маглі стварыць нават у месцы пражывання святароў. Жонка Якуба рэзніка ў скляпеннях дома каноніка Яна Пякарскага ў Вільні трымала маладых дзяўчат, якім было прыкладна каля 12 год. Ноччу яна выдавала іх кліентам. Па пастанове капітулы было прынята рашэнне выселіць яе з дому (1574)²⁹. Адказнасць за прастытуцыю і суценёрства была ўведзена толькі ў Статуце 1588 г., але пакараць маглі па магдэбургскаму праву. Уражае малады ўзрост дзяўчат. Цяжка ўявіць, што ў 12 год гэтай прафесіяй займаліся добра-ахвотна. Найбольш верагодна, што яны паходзілі з бедных сем'яў. Дзяўчат маглі прывесці бацькі, або іх падбірала на вуліцы жонка Якуба рэзніка. Так, Геранім Хрысціян Холстэн у сваім вайсковым дзённіку згадваў, што ў публічныя дамы Польшчы падбіралі дзяцей з вуліцы, гадавалі іх да адпаведнага ўзросту, а пасля прывучалі да рамясла³⁰.

Інфармацыя пра таемныя дамы распусты часам паступала са скаргаў. Ганна Слівоўская абвінавачвала віленскага мешчаніна Васіля Копача ў трыманні ў доме распусных жанчын і карыстанне з гэтага пажытку (1620)³¹. У скарге

²⁷ *Domaniewski J.* Byt ziemiański y mieyski. – [Lubcz], 1620. Кніга не мае нумерацыі старонак.

²⁸ *Kuchowicz Z.* Człowiek polskiego baroku. – Łódź, 1992. – S. 284-285; *Karpiński A.* Kobieta w mieście polskim ... – Warszawa, 1995. – S. 333-354; *Karpiński A.* Przestępczość we Lwowie w końcu XVI i w XVII wieku // *Przegląd Historyczny.* – 1996. – T. LXXXVII. Zesz. 4. – S. 762; *Kaczor D.* Przestępczość kryminalna i wymiar sprawiedliwości w Gdańsku w XVI–XVIII wieku. – Gdańsk, 2005. – S. 145-149.

²⁹ *Pawlikowska W.* Konkubiny w życiu prałatów i kanoników wileńskich w XVI–XVII wieku. Uwagi o recepcji uchwał Soboru Trydenskiego w Wielkim Księstwie Litewskim // *Tridento visuotinio bažnyčios susirinkimo (1545–1563) įtaka Lietuvos kultūrai: susirikimo idėjų suvokimas ir sklaida Vidurio Europos rytuose: mokslo straipsnių ir studijų rinkinys.* – Vilnius, 2009. – P. 230.

³⁰ *Kuchowicz Z.* Człowiek polskiego baroku. – S. 286.

³¹ *Frick D.* Wilnianie. Żywoty siedemnastowieczne. – Warszawa, 2008. – S. 443.

гарадзенскага лаўніка Яхіма Іваноўскага згадвалася, што Францішак Артушэвіч укрывае прастытутак (1690)³². Аднак ці займаўся далей магістрат гэтай справай невядома, бо не заўсёды ў судовых кнігах утрымліваецца працэс з выракам.

Прастытуткі маглі знайсці сабе месца ў часовых будынках. Духавенства гарадзенскага Фарнага касцёлу патрабавала ад магістрату знесці крамы ў Рынку, якія былі пабудаваны для замежных купцоў яшчэ падчас прыезду Стэфана Баторыя. Пабудовы не толькі заходзілі на межы касцёла і могілак, стваралі небяспеку ад агню, але таксама былі асяродкам непрыстойнасці – тут прадавалі гарэлку і пражывалі жанчыны (1596)³³. Крамы займалі выгаднае месца. У цэнтры горада было шмат людзей, таму пасля ад'езду купцоў будынкі хутка занялі гандляры алкаголем і прастытуткі. Пра асобныя вуліцы, праўда без назваў, дзе пражывалі прастытуткі ў Берасце згадваецца ў скарзе радцы Лукаша Памаранскага ў 1640 г. Там хавалася яго жонка Альжбета Шчупакоўна ад пакарання за пералюб³⁴.

У некаторых гарадах прымаліся адмысловыя рашэнне супраць прастытутак. Слуцкі магістрат загадаў распусніц, якія канцэнтраваліся ў корчмах, адпраўляць на брудныя працы – чэрпаць твань з абарончых равоў, чысціць вуліцы і рабіць працы на замку (1666)³⁵. Улады Гданьску актыўна змагаліся з прастытуцыяй, асабліва супраць перадачу ў арэнду дамоў для трымання там прастытутак³⁶. Польскія магістраты каралі выгнаннем і лупцаваннем прастытутак і зводнікаў. Аднак жорсткага і мэтанакіраванага пераследу не было³⁷.

Даволі складана выявіць аплату паслуг без каштарысу і бухгалтарскіх кніг, калі яны і вяліся. Зразумела, што аплачваўся палавы акт з жанчынай. Але не магчыма дакладна казаць як улічваўся час пры аплаце. Таксама крыніцы замоўчваюць пра існаванне асобных коштаў за анальны або аральны секс. Магчыма, што гэтыя паслугі ўваходзілі ў агульны побыт з жанчынай. Хаця не выключаем, што пазавагінальны секс мог забараняцца.

Прастытуцыю і распусту часам звязвалі з чараваннем, бо не можа шмат мужчын хадзіць да адной жанчыны без надзвычайнага ўздзеяння. Магілёўскія мяшчане абвінавачвалі Мар'ю Юдзіну ў чараванні брата Івана Іеўлевіча і Міхалкі Тарасовіча, сына Давыда. Яны да яе вельмі часта хадзілі і не магчыма

³² Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ), ф. 1761, спр. 3, арк. 66.

³³ Адзел рукапісаў Бібліятэкі Літоўскай Акадэміі навук (Lietuvos mokslų akademijos Bibliotekas rankraščių skyrius), ф. 16, спр. 207, арк. 12, 14-15.

³⁴ Акты, издаваемые комиссией, высочайше учрежденной для разбора древних актов в Вильне. Т. 6. Акты Брестского гродского суда (поточные). Акты брестского подкоморского суда. Акты Брестской магдебургии. Акты Кобринской магдебургии. Акты Каменецкой магдебургии. – Вильна, 1872. – С. 366-367.

³⁵ НГАБ, ф. 1814, воп. 1, спр. 14, арк. 22 адв.; *Ткачоў М.* Замкі і людзі. – Мінск, 1991. – С. 31.

³⁶ *Kaczor D.* Przestępczość kryminalna i wymiar sprawiedliwości w Gdańsku w XVI–XVIII wieku. – Gdańsk, 2005. – S. 145-149.

³⁷ *Karpiński A.* Kobieta w mieście polskim... – S. 333-354; *Karpiński A.* Przestępczość we Lwowie. – S. 766; *Kamler M.* Złoczyńcy. Przestępczość w Koronie w drugiej połowie XVI i w pierwszej połowie XVII wieku (w świetle ksiąg sądowych miejskich). – Warszawa, 2010. – S. 402-405.

было адгаварыць ад яе. Іван закінуў працу і ледзьве не кожную ноч хадзіў да яе. Па просьбе ўраду Ходка Абрамовіч пайшоў да Мар'і і застаў там Івана (1588). Як далей разгортвалася справа невядома. З дакумента вынікае, што Юдзіну можна кваліфікаваць як распусніцу, хаця яна магла займацца сексам і за ўзнагароду. Са скаргі берасцейскай зямлянкі Ганны Ябланоўскай вынікае, што чары выкарыстоўвала для прыцягнення кліентаў прастытутка з Вільні Раіна Янушкоўская. Яна не спыніла свой занятак нават пасля шлюбу з Мікалаем Цыцкам (1628)³⁸.

Прычыну папулярнасці жанчыны тагачаснае грамадства бачыла менавіта ў чарах. Яе сексуальную прывабнасць звязвалі з містычным паходжаннем, а не ў валоданні разнастайнымі тэхнікамі. Не выключаем магчымасць выкарыстоўвання чараў ці сродкаў з эфектаў псіхалагічнага ўздзеяння. Але тут можа прысутнічаць і момант добрага ведання мужчынскай псіхалогіі, уменне маніпуляваць хцівасцю і задавальняць патрэбы мужчыны.

Прастытуцыя была непасрэдна звязана з войскам. Доўгі побыт без жанчыны патрабаваў задавальнення фізіялагічнай патрэбы. Напрыклад, у іспанскім войску дазвалялася прысутнасць ад 4 да 8 жанчын у разліку на 200 мужчын! Гэта лічылася меншым злом, у параўнанні з небяспекай для іншых жанчын. Час ад часу ў розных еўрапейскіх краінах беспаспяхова змагаліся з прастытуцыяй у войску. Кіраўніцтва польскага войска таксама прымала пастановы супраць прастытутак³⁹.

У ВКЛ вельмі негатыўна ставіліся да наяўнасці прастытутак пры жаўнерах. У 1557 г. у пастановах для войска Жыгімонта Аўгуста было забаронена вазіць з сабой «вясёлых паненак». Толькі жонкі мелі права суправаджаць сужэнцаў у вайсковых паходах (1581)⁴⁰. Жанчыны неадпаведных паводзінаў не павінны былі прысутнічаць у войску. Вайсковыя артыкулы выконваліся. Па загаду гетмана была пакарана жанчына, якія кінула мужа і перайшла да таварыша з роты Бонара⁴¹. Другой жанчыне абрэзалі нос і вушы і выгналі з войска⁴². У ваенных артыкулах за 1609 г. на ротмістраў ускладаліся абавязкі сачыць, каб не было

³⁸ НГАБ, ф. 1817, воп. 1, спр. 3, арк. 208 адв.; Судебные процессы над ведьмами в Литве / Подготовили К. Яблонскис, Р. Ясас. – Вильнюс, 1987. – С. 162-164; *Марзалюк І.* Матрыманіяльнасць і секс у Беларусі ў XI–XVIII стст. // *Terra Alba*. Т. 2. Homo veneris: Сексуальная прастора беларускай культуры / Пад рэд. С.І. Даніленкі. – Мінск, 2001. – С. 132-133.

³⁹ *Żojdź K.* Przeciwno moralności, czy dyscyplinie? «Przestępstwa seksualne» popełniane przez żołnierzy koronnych i litewskich w XVII w. // *Studia nad staropolską sztuką wojenną*. Т. III / Red. Z. Hundert, K. Żojdź, J. J. Sowa. – Oświęcim, 2014. – S. 98-100.

⁴⁰ *Kutrzeba S.* Polskie ustawy i artykuły wojskowe: od XV do XVIII wieku. – Kraków, 1937. – S. 71.

⁴¹ Севярын Бонар, рабштынскі, юрборскі, тарновецкі староста, муж Раіны Валовічаўны, дачкі Астафея Валовіча.

⁴² Імя гетмана не называецца. *Осада Пскова глазами иностранцев: Дневники походов Батория на Россию (1580–1581 гг.) / Вступ. ст. и коммент. д.и.н. проф. А.А. Михайлова; биопр. очерк Н.Ф. Левина. – Псков, 2005. – С. 308, 314.*

прастытутак у войску⁴³. Забарона прысутнічаць прастытуткам у войску перыядычна паўтаралася.

Аднак не гледзячы на забароны стасункі вайскоўцаў з прастытуткамі мелі месца. Некаторыя пад відам жонак трымалі пры сабе прастытутак, іншыя выязджалі ў дамы распусты. Ян Сабескі пісаў жонцы Марыі Казіміры, што ў панны Канкордыі ў Любліне цэлы час ў абозе правялі Міхаіл Казімір Радзівіл і Дзмітры Вішнявецкі. А каб пералічыць усіх, хто бавіў час у прастытутак, то не хапіла б паперы (1672)⁴⁴.

Г. Холстэн падаў апісанне аднаго з публічнага дому ў Любліне ў 1663 г. Гэта была добра камяніца, дзе падавалася добрая ежа і пітво. Пры ёй жылі ладныя дзеўкі, вартыя таго, каб з імі саграшыць⁴⁵. Як вынікае ў Любліне існавалі публічныя дамы для шляхты, з добрым падборам кадрэў і паслуг. Канечне, больш цікава было правесці час з прастытуткамі, чым у войску.

Непажаданы вынік прафесіі быў нараджэнне дзяцей. Гэта быў звычайны выпадак у многіх краінах і гарадах, калі пазбаўляліся ад нежаданых дзяцей ці плоду⁴⁶. Кобрынскі магістрат разглядаў справу мяшчанкі Марыны Давыдоўны, якая нарадзіла пазашлюбнае дзіця (1715). Па яе словах дзіцё нарадзілася мёртвым, і яго закапала пад плотам. Свінні знайшлі цела і з'елі. Каб не выглядаць распуснай жанчынай, яна спачатку сцвярджала, што яе згвалтаваў Хведар Ягнуковіч, і нават прасіла знаёмых жанчын сведчыць пра гэта. Абвінавачванне ў згвалтаванні пераносіла віну на мужчыну. Аднак высветлілася, што аб злачынстве не было заявы. З Ягнуковічам жанчына была па добрай волі. Стасункі адбыліся, калі мешчанін ехаў на кірмаш. Ён быў жанаты, а пра здарэнне з дзіцём не ведаў. Так як у выніку стасункаў дайшло да нараджэння дзіцяці і да яго смерці, то прысуд быў наступны: Марыне – 300 удараў па голым целе каля ганебнага слупа, выгнанне з гораду (10 коп літоўскіх грошаў на ўрад таму, хто яе прытуліць), сястры Зафеі, якая не даглядзела выпадак і сама вядзе непрыстойны лад жыцця – 50 удараў, Янушкевічу – ляжаць крыжам перад царквой Св. Мікалая ў Кобрыне падчас усіх набажэнстваў на Граманічныя святы, 2 фунты воску на царкву і выплаты ўраду⁴⁷. Марына і яе сястра жылі ў адным доме,

⁴³ Volumina legum. Przedruk zbioru praw, staraniem xx. pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydanego. Prawa, konstytucye y przywileje królestwa Polskiego, Wielkiego Xięstwa Litewskiego y wszystkich prowincyi należących na walnych seymiech koronnych od seymu wiślickiego roku pańskiego 1347 aż do ostatniego seymu uchwalone. Tom II. – Petersburg, 1859. – S. 478-479.

⁴⁴ *Żojdź K.* Przeciwno moralności, czy dyscyplinie? – S. 101.

⁴⁵ *Kuchowicz Z.* Człowiek polskiego baroku. – S. 286.

⁴⁶ *Kaczor D.* Przestępczość kryminalna i wymiar sprawiedliwości w Gdańsku ... – S. 108-129; *Wiślicz T.* Dzieciobójstwo jako narzędzie polityki reprodukcyjnej w Rzeczypospolitej XVII–XVIII wieku // W kręgu rodziny epok dawnych. Dzieciństwo / Red. B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, M. Gadocha. – Warszawa, 2014. – S. 141-151.

⁴⁷ АВАК. Т. 6. Акты Брестского гродского суда (поточные). Акты брестского подкоморского суда. Акты Брестской магдебургии. Акты Кобринской магдебургии. Акты Каменецкой магдебургии. – Вильна, 1872. – С. 531-532.

займаліся прастытуцыяй. Калі б суд даказаў наўмыснае забойства, то жанчыну прысудзілі б да смяротнага пакарання⁴⁸.

У дакументах часам фігуруе катэгорыя жанчын, якіх называюць распусніцамі. Не заўсёды падаецца магчымым вызначыць ці гэта індывідуальная прастытутка, ці проста аматарка сексу. Віленскі мешчанін Юрый Грос абвінавачваў мяшчанку Дароту Зебяртоўскую ў распусным ладзе жыцця і неадпаведных паводзінах. Пасля смерці мужа Грыгорыя Тамковіда яна стала непрыстойна жыць. Скаржнік беспаспяхова спрабаваў уздзейнічаць на яе праз апекуна і сваякоў. Дарота абражала сваіх суседзяў, цесця Гроса – Андрэя Хофмана. Адночы яна не толькі словамі і пагрозамі нанесла крыўду, але і дзеяннем – задрала сукню вышэй паса, агаліўшы цела. Гэта стала апошняй кропляй і справакавала скаргу (1675)⁴⁹. У той час сваркі былі штодзённым элементам жыцця, аднак для таго, каб на вуліцы дэманстраваць сваё цела для абразы, трэба была адсутнасць комплексаў і пэўных маральных абмежаванняў, індывідуальнае стаўленне да грамадскай думкі. Такія паводзіны сведчаць на карысць распуснага ладу жыцця Дароты. Так як жанчына на той час была ўдавой, то не выключаем, займацца сексам яна магла для паляпшэння матэрыяльнага становішча.

Яшчэ адна катэгорыя, якая з цяжкасцю паддавалася ўпарадкаванаму жыццю ў адпаведнасці з прынятымі маральнымі нормамаі, – гэта жабракі. Яны маглі сабе дазволіць жыць без шлюбу, мець стасункі з кім захочацца, а таксама прадаваць сябе за мінімальную аплату – за ежу і пітво. У 1636 г. быў выдадзены прывілей Уладзіслава IV для стварэння карпарацыі віленскіх жабракоў на ўзор рамеснага цэху. Сярод іншага старшым уводзілася ў абавязак пільнаваць, каб не было распусных паводзін у корчмах і дамах, на вуліцах⁵⁰. Магілёўскія жабракі арганізавалі сваё брацтва яшчэ ў 1621 г., а іх мэта была барацьба з падманам і канкурэнцыяй⁵¹.

Даволі цяжка вызначыць які быў стаж у прафесіі. Калі ён пачынаўся з 12 год, то ў лепшым выпадку жанчына працавала да 25 год. Яшчэ больш складана высветліць далейшы лёс прастытутак. Некаторыя з іх нараджалі дзяцей, жылі ў венчаным ці нявенчаным шлюбе.

Нейкая прастытуткай (распусніца) з Полацку выйшла замуж за нейкага Невенглоўскага з Лукава з Люблінскага ваяводства. Пра гэта згадваецца ў сувязі з тым, што іх разам з пахолкам злавілі казакі пад замкам Няшчарды пры спробе перайсці на маскоўскі бок 4 ліпеня 1581 г. Невенглоўскі службы розным панам – Жалкеўскаму, Бонару і іншым, а пахолак, нейкі серб, збег нядаўна ад слугі вугорскага гетмана Борнеміса. Пры іх знайшлі вітальную прамову да маскаляў.

⁴⁸ Граіцкі асобна выбраў артыкулы па смяротнаму пакаранню з Імператарскага права. З іх VIII артыкул прадугледжваў смерць за забойства дзіця. *Groicki B. Artykuły prawa majdeburbskiego.* – S. 112-113.

⁴⁹ *Frick D. Wilnianie.* – S. 40-41.

⁵⁰ *Ibid.* – S. 93.

⁵¹ Выказваю падзяку Вадзіму Урублеўскаму за падказку пра гэты факт. Історико-юридические материалы, извлечённые из актовых книг губернии Витебской и Могилёвской, хранящихся в центральном архиве в Витебске. – Вып. 8. – Витебск, 1877. – С. 367-369; *Цімоў А.* Магілёўскія цэхі ў XVI–XVIII стст. // *Архіварыўс.* 2011. – Вып. 9. – С. 169-170.

Нягледзячы на тое, што Невенглоўскі казаў, што яго прывёў да здрады чорт, яму пагражала быць пасаджаным на кол. Невенглоўскі прыняў каталіцызм і прасіў змяніць пакаранне на адсячэнне галавы. Пра далейшы лёс яго жонкі не згадваецца⁵². Візітацыя Фары Вітаўта 1674 г. адзначала, што гарадзенскі ўніяцкі святар Ян Шашко меў дзяцей з прастытуткай⁵³. Гарадзенскі шляхціч Юзаф Сапоцька жыў у нявенчаным шлюбе з «нявольніцай і блудніцай», за што быў пазбаўлены спадчыны маці Канстанцыі Канстанцінаўны Рабееўны Гнайніцкай⁵⁴. Яе рашэнне для таго часу было заканамерным, бо шлюб быў нявенчаным, з жанчынай непрыстойных паводзінаў.

Прастытуцыя была неад’емнай часткай жыцця многіх гарадоў Рэчы Паспалітай⁵⁵, а таксама была звязана з войскам. Яна мела жаночае аблічча. Жанчыны працавалі ў дамах распусты ці дзейнічалі індывідуальна. Калі ў Рыме назіраецца выразны падзел унутры прафесіі ў залежнасці ад кваліфікацыі, то ў ВКЛ яго выявіць складана. Нельга нават з упэўненасцю казаць пра наяўнасць элітных дамоў для шляхты.

Траплялі ў прафесію прастытуткі рознымі шляхамі і не заўсёды па ўласнай волі. Нават калі прастытутка абслугоўвала шляхту, то яна ўсё роўна знаходзілася на ніжэйшай сацыяльнай прыступцы. Жрыцы каханна адносіліся да маргінальнага слою насельніцтва. Яны парушалі агульна прынятыя ўзоры быць жонкай і маці. А з пункту гледжання хрысціянскай маралі яны парушалі ўсе нормы: жылі без венчанага шлюбу, мелі стасункі з рознымі мужчынамі, нават, з жанатымі, практыкавалі розныя тэхнікі ў сексу, у тым ліку і грахоўныя, прымалі мужчын у розныя дні (у святы і пасты), прадавалі цела за грошы. Для іх не існавала маральнай праблемы, каб заняцца сексам з любым мужчынам. Галоўнае, каб праца была аплачана. Па сутнасці прастытуткі адносіліся да пралюбадзеяў і распусніц. У грамадстве, дзе сфера сексу была табуіравана, такое стаўленне да іх было звычайнай з’явай.

Аднак нельга казаць, што ў ВКЛ прастытуткі трывалі моцны пераслед. Яны былі неабходнай часткай грамадства. Іх паслугамі карысталіся ўсе саслоўі, у тым ліку духавенства і шляхта. Таму ў поўнай ліквідацыі з’явы не было зацікаўленасці.

REFERENCES

Akty, wydawane przez komisję, wysochajsze uchrezhdzennoju dla razbora drevnikh aktov v Vilne (AVAK), vol. 6, Vilna, 1872 [in Russian].

AVAK, vol. 20. Vilna, 1893 [in Russian].

⁵² Piotrowski J. Dziennik wyprawy Stefana Batorego pod Psków (1581–1582). – Kraków, 1894. – S. 13, 14.

⁵³ Камунтавічэне В. Гарадзенская каталіцкая парафія ў 15–17 ст. // Гістарычны альманах. – 2012. – Т. 18. – С. 42.

⁵⁴ Інфармацыя паходзіць з тэстаменту маці Канстанцыі Канстанцінаўны Рабееўны Гнайніцкай (?–1675), жонкі гарадзенскага земскага падсудка Станіслава Сапоцькі (?–1663). НГАБ, ф. 1755, воп. 1, спр. 49, арк. 304–307 адв.

⁵⁵ Kamler M. Złoczyńcy. – S. 157–183.

- Istoriko-Yuridicheskie materialy*, vol. 8. Vitebsk, 1877 [in Russian].
- Kamuntavichene V. Garadzienskaja katalickaja parafia ŭ 15–17 st. *Gistaryčny ałmanakh*, 2012. vol. 18, pp. 26-41 [in Belarusian].
- Kniga žycij i khadženniaŭ (1994) / Uklad. A. A. Mełnikaŭ. Minsk. [in Belarusian]
 “*Knigi zakonnye*” *soderzhashchie v sebe, v drevne-russkom perevode, vizantijskie zakony zemledelchskie, ugolovnye, brachnye i sudebnye.* (1885) SPb.
- Van Gulik R. (2003) *Iskustvo seksa v Drevnem Kitae*. Moskva [in Russian].
- Litvin, M. *O nraakh tatar, litovtcev i moskvityan.* (1996). Moskva [in Russian].
- Maksimějko, N. (1894). *Istochniki ugolovnykh zakonov Litovskogo Statuta*. Kiev [in Russian].
- Malinovkij, I. (1894) *Uchenie o prestuplenii po Litovskomu Statutu*. Kiev [in Russian].
- Marzaljuk, I. (2001) Matrymanialnasc i seks u Belarusi ŭ XI–XVIII stst. *Terra Alba*. Vol. 2. Homo venerus. Minsk, pp. 122-138 [in Belarusian].
- Osada Pskova glazami inostrantcev: Dnevniky pokhodov Batoria na Rossiju (1580–1581 gg.). (2005) Pskov [in Russian].
- Picheta, V. (1961) *Zemelnoe pravo v Statutakh 1529 i 1566 g. Belorussiya i Litva XV–XVI vv.* Moskva, pp. 473-486 [in Russian].
- Sliš, N. (2007), *Maral i noravy vialikaga kniazia i šlakhty ŭ epokhu Žygmonta Aūgusta. Jagelony: dynastyja, epokha, spadczyna.* Minsk. pp. 207-216 [in Belarusian].
- Tkačou, M. (1991) *Zamki i ludzi*. Minsk [in Belarusian].
- Sudebnye protcesy nad vedmami v Litve* (1987). Vilnius [in Russian].
- Citoŭ, A. (2011), *Magilioŭskija cekhi ŭ XVI–XVIII stst.* Arkhivarius, vyp. 9, pp. 165-170 [in Belarusian].

Natallia Sliž

*candidate of history, Belarusian Law Institute, Hrodna branch
 (Belarus, Hrodna, magvita@gmail.com)*

PROSTITUTION IN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA IN THE SIXTEENTH – SEVENTEENTH CENTURIES

The history of prostitution has been studied in the world historiography for a long time. This theme has not included in the general history of the Grand Duchy of Lithuania because of its taboo and weak representation in sources. The phenomenon of prostitution is very ancient. It is determined as an act or a retraction in sexual intercourse for money. The prostitution was an essential part of life of many cities and also closely connected with an army. Women worked at brothels or as an individual prostitute. They could get into profession by different ways and sometimes it was against their will. Prostitutes were treated as marginal people. They destroy accepted ideals of a wife and a mother. But we could not say that prostitutes were persecuted in the GDL. They were an essential part of inhabitants. The nobility and clergy used their service.

Keywords: prostitution, prostitutes, the Grand Duchy of Lithuania, brothel.